

**PREGÓ DE LA FESTA MAJOR
DE LA
CIUTAT DE MANRESA**

pronunciat per

Jordi Badia i Pujol
al Saló de Sessions de l'Ajuntament
el dissabte 31 d'agost de 2024

EL PREGÓ

Il·lustríssim senyor alcalde, il·lustres autoritats; amics, veïns.

El batlle de la ciutat, Marc Aloy, ha volgut que el pregó d'enguany giri entorn del català, de la situació delicada en què es troba la nostra llengua. He de començar dient que el meu terreny de joc no és la sociolingüística, sinó la filologia estricta, l'estudi de la llengua per dins. És un camp força bandejat, ara mateix. Molta gent no hi troba interès, sobretot perquè no és productiu i potser perquè no l'hem sabut fer prou atractiu. Sigui com sigui, per a mi això de la filologia és més que una feina, és una passió. M'apassiona estudiar les paraules, resseguir-ne l'evolució, aprendre'n els matisos de significat, les variants geogràfiques. I qui diu paraules, diu locucions, frases fetes i refranys. En definitiva, tota la riquesa expressiva que ha anat acumulant la nostra llengua en el curs dels segles.

Deixeu-me, doncs, començar parlant una mica de mots. Una cosa que em té el cor robat és comprovar que cada indret, cada comarca, cada àrea geogràfica ha anat creant recursos propis. De segur que tots sabeu que hi ha manresanismes, és a dir, paraules, maneres de dir o fins i tot pronunciacions que deixen bocabadats els catalans de fora de la nostra àrea.

Perquè nosaltres no tenim testos als prestatges, sinó *torretes* a les *postades*. Ens agraden més els *basquets* que no pas les vambes i quan caminem per un terra fregat no hi deixem petjades, sinó *passeres*. Les coses que ens cauen no les recollim: les *pleguem*. I si volem passar una mica d'aigua a la roba, per esclarir-la o esbandir-la, la *baleiem*. Més d'un, per aquests verals, es pensa que “pegar” és incorrecte (perquè qui diu “pegar”, podent dir *picar*?). I a la primavera (amb e oberta), quan per allà baix floreixen les roselles aquí esclaten els *pipiripips*, unes flors que podem collir tranquil·lament, que no ens *punxiran*. Ens han ensenyat que l'oli calent *escatxiga*, que les coses espatllades les podem *apariar* i que si no serveixen les llancem al *racó*. No diem “Ara hi vaig, ho faig i ho tanco”, sinó “Ara hi *vaic*, ho *faic* i ho *tenco*”. Les faldilles són *fandilles*; les albergínies, *esbergínies*; els ganivets, *gavinets*; i els genolls, *jonolls*.

El mes passat era el *jurjol*, una ratapinyada és un *rampenà* i una teranyina un *tirarany*. I podríem continuar, que la llista encara no s'ha acabat, però, de moment, *rés més*. Tot això, i més (o *mès*), ho trobareu als magnífics escrits que publica a *El Pou de la Gallina* el Jaume Puig i Ibáñez, a qui també he d'agrair informacions diverses que sortiran en aquest pregó.

Hi ha molta gent preocupada per preservar aquests trets peculiars de cada indret del nostre país. Gent orgullosa del parlar del seu rodal. Convé –alcalde, regidora– continuar aquest estudi del parlar de Manresa i del Bages i publicar-lo. Teniu la gent idònia a l'abast i estic convençut que seria una obra molt ben rebuda. Perquè, com diu el poeta i filòleg Josep Espunyes, “els mots es perden, però si els escrius no”.

De la mateixa manera que el parlar de Manresa té unes singularitats dins el català, el català té unes singularitats dins les llengües de l'entorn. Un dels meus camps d'estudi són, justament, els mots que anomeno, per a entendre'ns, *intraduïbles*. Per exemple, sempre hem sentit dir que els catalans ens gronxem entre el *seny* i la *rauxa*. Doncs aquests dos mots, tan definitoris, no tenen traducció fàcil ni al castellà, ni al francès ni a l'italià, ni a l'anglès, etc. Com tants i tants altres: com traduiríeu “Tu rai”? I “Déu n'hi do”? I “Vas ben galdós”? I “No siguis somiatruïtes”? Aquests mots m'interessen perquè parlen específicament de la nostra manera de ser. I perquè estic convençut que una llengua no és simplement un codi de comunicació. I que perdre una llengua és perdre la nostra manera de veure el món, d'interpretar-lo, de ser-hi. I, així com quan desapareix una espècie és tot l'ecosistema que hi perd i es trasbalsa, quan es perd una llengua és tota la humanitat que en surt empobrida.

Compte: això que explico no és mirar-se el melic. Perquè no he dit en cap moment que una llengua no pugui rebre influències de les altres. És impossible, les llengües no viuen pas aïllades. Totes s'influeixen mútuament. Sabem que el català té mots de l'anglès, del francès i del castellà, per exemple. Però el català també ha estat un exportador de paraules. Ho sabíeu que mots castellans com *cohete* i *añorar* provenen del català? I també *chafardero*, *clavel*, *correo*, *forastero*, *pantalla*, *papel*, *peaje*, *pincel*, *prensa*, *reloj*, *viaje*, *salvaje*... són mots que el castellà va manllevar del català. Fins i tot *quijote*, que prové del català *cuixot*.

Tota aquesta riquesa ens pinta una llengua potent i vital. Però això no sempre ha estat així. Les llengües –justament perquè no són simples codis de

comunicació– sovint han estat i són motiu de persecució, especialment en èpoques de guerres i dictadures. No cal que us ho digui: molts de vosaltres heu viscut els anys foscos del franquisme. I en aquest punt us vull parlar d'algú que molts coneixíeu. Perquè una cosa que vaig veure clara de seguida, quan em va trucar el batlle Marc Aloy, és que aquest pregó dedicat a la llengua l'hauria hagut de pronunciar el meu germà Joan. Per moltes raons. Per exemple –comencem per una de simple– perquè ell era molt manresà. Tot i que havia nascut a Callús, el Joan fou un manresà de cap a peus. Manresà de la carretera de Vic i de la carretera de Santpedor i, definitivament, del carrer de Sant Cristòfol. Manresà del Lluís de Peguera, de l'IES Bages i de la FUB. Manresà d'Òmnium i d'organitzacions ciutadanes de tota mena, implicat sempre en la lluita política i sindical, i sobretot en la defensa de la llengua. Fou a Manresa on es va instal·lar fa cinquanta-un any, quan es va casar amb la Maria; on van néixer les seves filles, la Meritxell i la Núria; i on ens va dir adeu el 17 d'abril de 2021.

No cal dir que, del Joan, en vaig aprendre a estimar i valorar la llengua. Vaig tenir el privilegi de ser alumne seu al Peguera, però la seva influència ve de més lluny.

Era el 1971. Jo tenia vuit anys i ell vint. Un dia, parlant de l'escola de Callús –escola franquista, és clar–, em va acabar demanant com signava els exàmens, amb quin nom.

—“Jorge Badia” —li vaig dir.

—Però tu no et dius pas Jorge.

—No, però el mestre vol que signi “Jorge”.

—Home, però el nom no te'l pot canviar.

Em va convèncer. I l'examen següent el vaig signar amb el meu nom de debò. Vaig ser molt valent, gràcies al Joan. Però la valentia es va acabar aviat. Tan aviat com vaig rebre una bufetada ben estrident, davant de tots els meus companys, per aquell acte tan simple.

Aquell dia li vaig maleir els ossos, al Joan, però amb el pas del temps allò em va servir per a entendre una cosa essencial: quina importància tan gran que

té la llengua, per als qui l'estimem i la volem vigorosa i per als qui l'odien i la volen anorrear. Definitivament, la llengua és molt més que un codi de comunicació.

Tot això passava, dèiem, als primers anys setanta. El Joan començava a fer classes de català. No n'havia après pas a l'escola de Callús, és clar. Ell n'havia après al seminari de Vic, a les classes que hi feia el jove Josep Ruaix, onze anys més gran. Josep Ruaix i Vinyet hi havia de sortir, en aquest pregó, no tan sols perquè va néixer a Moià, que l'any 1940 pertanyia al Bages, sinó també per la vinculació que ha tingut amb Manresa. I sobretot perquè, si parlem de llengua, l'hem d'esmentar com a autor d'un mètode que fa més de quaranta anys que ha estat emprat per milers i milers d'aprenents.

A començament dels anys setanta, doncs, el Joan feia classes de català, tant en escoles –com a activitat fora d'hores més o menys permesa– com classes clandestines per a adults, en uns quants pobles de la comarca. Avui convé de recordar que del 1939 fins pràcticament a la mort de Franco l'ensenyament del català va estar prohibit. I, malgrat tot, hi hagué gent lluitadora, que va mantenir viu el coneixement de la llengua. Tota aquesta gent va enllaçar l'obra de Pompeu Fabra i la Generalitat republicana –als anys trenta– amb la feina dels anys vuitanta, quan finalment la llengua va entrar amb normalitat a les escoles, instituts, universitats i aules de català per a adults. Foren unes dècades tenebroses i inclements, en què molta gent –repetim-ho– va lluitar per salvar la llengua, jugant-s'hi la pell. Per amor al país.

Si parlem d'aquesta cadena que ens va preservar el coneixement del català, a Manresa, hem d'esmentar la figura cabdal de Josep Camprubí i Casas; tirant enrere, hem de parlar de Josep Torra i Ferrer i d'Àngel Servet i Martí. I, encara, de Josep Pons. O de Josep Calmet i Safont, nascut el 1908 i, per tant, segurament una de les primeres anelles d'aquesta cadena a la nostra ciutat.

L'aparició d'Òmnium va reforçar i endreçar tota aquesta feina clandestina. L'any 1972, 2.250 persones de la comarca assisteixen als cursos de català i el curs següent ja van ser més de 3.000. Quan la formació de català per a adults l'entoma la Generalitat, als anys vuitanta, hi ha una veritable febre per a aprendre la llengua. Fins i tot, l'any 1983, es van fer dos cursos a la caserna de la Guàrdia Civil.

El fet més important d'aquells anys és que el català guanyava parlants. Molts immigrants –sobretot espanyols– van aprendre a parlar la llengua del país d'acollida. I, encara més, molts la van fer tan seva que la van convertir en llengua de relació i fins i tot en llengua de transmissió familiar. Perquè prevalia una idea, potser inconscient, però clara: arrelar a Catalunya vol dir parlar català.

Han passat quaranta anys. Els temps han canviat molt. Avui el català no és tan perseguit com llavors (ep!, no oblidem les polítiques lingüicides del País Valencià i les Illes Balears, ni la prohibició de la llengua a Catalunya Nord, etc.). Però, admetent que no viu una persecució com la del franquisme, avui el català és una llengua amenaçada, una llengua en perill. Les dades hi insisteixen: tan sols un 33,4% dels habitants dels Països Catalans parlen habitualment la llengua pròpia. Sumant-hi els qui parlen tant català com castellà, arribem a un 41,5%. I entre els joves les xifres són força més alarmants. Són dades extreptes d'un estudi recent, el millor diagnòstic –i el més actual– sobre l'estat de la llengua. Es titula *L'ús parlat del català* i és del manresà Joan Maria Serra. Quan parla de la seva ciutat diu: “En seixanta anys podem dir que el panorama se'ns ha ben girat a la meua ciutat, Manresa. El català ha deixat de ser la llengua majoritària del carrer i dels patis de les escoles i instituts.” I si això passa a Manresa, imagineu-vos a Barcelona, o a l'Hospitalet de Llobregat, o a Tarragona. O a Alacant, Eivissa o Perpinyà.

Malgrat tot, Manresa pot tenir el petit orgull de ser la ciutat de més de 50.000 habitants on l'ús del català és més alt, per damunt de Girona, Lleida i Sant Cugat del Vallès, per exemple. Som vius, encara. Som, com diu Serra, en un tombant decisiu. I ens en podem sortir si reaccionem, si abandonem l'apatia i el cofoisme.

Tot i no ser cap expert, deixeu-me que us expliqui molt breument cinc idees que he extret de l'obra d'una gran lingüista, que ens va deixar ara fa justament un any, la Carme Junyent:

1) Preocupem-nos sobretot de la llengua, perquè sense llengua no hi ha país. Ho diu molt clar: “La independència la podem aconseguir en qualsevol moment. Però si la llengua es perd, ja està.”

2) Vivim en una societat multilingüe i hem de saber definir el paper del català com a llengua de cohesió i de convivència. És l'únic camí. Perquè el veritable perill per al català no és pas el multilingüisme, sinó el bilingüisme.

3) Adrecem-nos a tothom en català. No suposem que no ens entendran.

4) Pensem positivament i no creguem que hi ha una animadversió general contra el català. Junyent diu: “Hi ha un 15% d’hostils, un 15% de militants i un 70% d’indiferents. Hem de treballar amb aquest 70% d’indiferents. Amb els hostils no hi podrem fer res, però passa que et poden contaminar aquests indiferents.”

5) Per a capgirar la situació necessitem la complicitat dels castellanoparlants. Torno a citar Junyent: “Estic segura que hi ha molts catalans que tenen el castellà com a primera llengua i que estan compromesos. I si tenen la informació de com fer-ho voldran contribuir a restablir aquest equilibri. Segur que ells no volen ser agents de l’imperialisme lingüístic.”

6) El resum de les lliçons de la Carme Junyent és una frase seva que dic i repeteixo sempre, com una divisa: “Si nosaltres no ho volem, la llengua no ens la poden prendre.”

Així doncs, si la llengua és un objectiu prioritari i unitari, tothom hi ha de posar el coll.

Els governs han de fer i aplicar lleis i normatives que protegeixin i afavoreixin l’ús del català a la sanitat, a la justícia, al comerç, als mitjans audiovisuals per a competir amb la pressió de les xarxes socials... I sobretot a l’ensenyament, perquè avui hi ha milers i milers d’infants que l’únic lloc on senten el català és a l’escola. Necessitem mestres ben formats, ben pagats, ben considerats i activament conscients.

Els ajuntaments –alcalde, regidora– han de col·laborar perquè les activitats dels joves fora de l’escola funcionin en català. I cal fer mans i mànigues perquè la població adulta aprengui la llengua i se senti esperonada a usar-la. Si volem que el català sigui la llengua de cohesió, ha de ser una llengua necessària.

I nosaltres, els ciutadans normals i corrents, hem de fer una cosa molt fàcil i difícil alhora: canviar els hàbits i parlar sempre en català, amb tothom. I això ho farem si primer de tot ens convencem que el català és una llengua com qualsevol altra, que no ha de demanar permís, que és apta per a les lletres i per a les ciències, per a fer Pastorets i per a fer cinema, per a explicar acudits i

per a fer vídeos de TikTok. Sense complexos, sense apocament. És, ras i curt, una qüestió d'autoestima lingüística.

Deixeu-me encara que reivindiqui particularment la literatura, perquè els lletraferits també han lluitat i lluiten per salvar-nos els mots. Com que no puc pas referir-me a tots els escriptors manresans, esmentaré un sol nom, el d'un lluitador indefallent per la llengua: el Jordi Estrada. Al pròleg d'una novel·la seva, el crític literari Joaquim Noguero n'enumera aquestes qualitats: “La prudència, la sensibilitat envers els altres, el seny, la ironia, la bonhomia intel·ligent i el bon humor que el caracteritzen en la conversa. Es nota en com viu: dedicat a la gent, a la ciutat, als amics i a la família.” En dono fe.

Però bé, això havia de ser un pregó de festa major i encara no n'hem parlat, de la festa. Per què la celebrem avui, a final d'agost? Els historiadors expliquen que, durant la construcció de la Seu, al segle XIV, el bisbe de Vic va regraciar la fe dels manresans concedint-los el trasllat dels cossos de tres sants, que eren a Sant Fruitós de Bages, fins a Manresa. El trasllat –acompanyat d'una processó– es va fer el 30 d'agost de 1372. I aquesta data –30-31 d'agost– fou la nova data de la festa major, instaurada el 1431. Diuen que a Sant Fruitós no les tenien gaire ben ateses, aquestes relíquies. Els tres cossos sants traslladats eren els de sant Fruitós (sembla que llavors pronunciat *Fricτός*), santa Agnès (pronunciat *Ignès*) i sant Maurici. I el cas és que es va suscitar una pugna verbal entre els habitants de tots dos municipis. La gent de Sant Fruitós etzibava allò tan conegut de: “Manresans, lladres, pillos i gormands; / que ens heu pres els Cossos Sants: / santa Ignès, sant Fricτός, sant Maurici gloriós.” I els manresans retrucaven: “Mentiders, potiners / que els teníeu en femers.”

Tot això és història i també és llengua, llengua popular. Perdre una llengua també és perdre això, és perdre les arrels. Perquè darrere els mots hi ha la vida dels nostres avantpassats.

I anem acabant. Suara us parlava del meu germà gran, un callussenc molt manresà que va acabar essent batlle de Callús. I en l'exercici d'aquest càrrec, el primer d'octubre de 2017 era al costat del poble, defensant les urnes. A molts de vosaltres us devia fer un salt el cor quan va veure les imatges d'un agent de la Guàrdia Civil espanyola agredint-lo i tirant-lo a terra. En aquell gest violent, molts hi vam veure l'agressió i la violència contra tot un poble, també contra la nostra llengua, defensada sempre tan fermament pel Joan.

Però no oblideu com va acabar la història: al batlle Joan Badia i Pujol no el van derrotar, sinó que es va tornar a alçar, en un gest de dignitat i autoestima.

I ara sí, acabem. Avui podríem dir que hem parlat de la llengua en molts vessants. Hem vist la llengua menuda, la del carrer, de la ciutat o la comarca; i la llengua gran, que és la veu d'una nació i que s'ha sabut preservar i expandir. Hem vist una llengua en perill, però també una llengua digna i amb prou vigor per a encarar el futur. Amics: hem demostrat prou vegades que si ens ho proposem som capaços de capgirar la història. Sabem que l'hora és greu i que la solució és a les nostres mans. Tenim un objectiu i voluntat per a assolir-lo. Alcalde, regidores, regidors, tant de bo passéssiu a la història com els servidors del poble que van fer possible aquesta renaixença. El tomb que necessita el català per a reeixir pot començar a Manresa.

I al costat d'aquest verd de l'esperança, ara és el moment de deixar expressar el vermell de la passió, de la vida, del batec incessant. Sense perdre les arrels i alhora sentint-nos comunitat diversa, toca viure intensament la ciutat i la festa, la festa grossa que ara comença.

Visca Catalunya, visca la llengua, visca Manresa i visca la festa major!

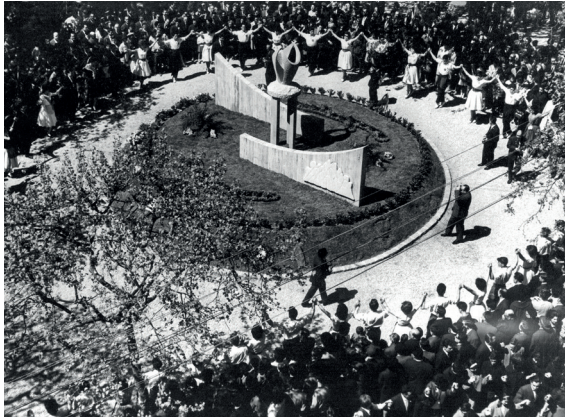
EL PREGONER

JORDI BADIA I PUJOL

Nascut a Callús (Bages) el 1963. Llicenciat en filologia catalana per la UB, ha treballat de corrector d'ençà que tenia dinou anys per a editorials, a l'administració i, sobretot, en mitjans de comunicació (TVE-Catalunya, Televisió de Catalunya i el setmanari *El Temps*). Actualment, és cap d'estil del diari *VilaWeb* i corrector de l'editorial Tres i Quatre.

És autor dels llibres *Salvem els mots*, editat el 2021, i *No val a badar*, del 2023. També és coautor d'*El llibre de la llengua catalana* (Castellnou Edicions) i *Resolguem dubtes* (Edicions Tres i Quatre). És professor de català de secundària en excedència, una feina que el va dur a escriure llibres adreçats als alumnes: un extens vocabulari de dubtes titulat *Diccionari escolar. Dubtes, incorreccions i barbarismes* (Castellnou Edicions), dos llibres pràctics per a l'ESO i un llibre de text de batxillerat.

Manté un blog sobre llengua (*El clot de les Ànimes*). Fa més de sis anys que escriu diàriament un piulet de llengua a la xarxa X. Publica un article de llengua cada quinze dies a la secció "Ras i curt" de *VilaWeb*, articles que després es converteixen en vídeos per a Instagram i TikTok.

Inauguració del monument a la sardana, obra de Jaume Soldevila Ribera, l'abril de 1963 amb motiu de *Manresa, Ciutat pubilla de la sardana*. (Font: Arxiu Agrupació Cultural del Bages).

Fragments del *Manifest sardanista*, signat a Manresa el dia 10 de febrer de 1963, amb motiu de la proclamació de Manresa com a Ciutat Pubilla de la Sardana. El recuperem pel fet que aquest 2024 Manresa és també Capital de la Sardana.

...Nosaltres, els sardanistes, creiem en les virtuts essencials de la sardana i veiem en ella la imatge ideal d'un món nou, on els homes són lliures i iguals en dignitat i drets, i aquests drets i aquesta dignitat es posseeixen sense distinció de raça, color, sexe, idioma, religió, opinió política, origen nacional o social, posició econòmica, naixement o qualsevol altra condició.

Hom entra a la sardana i en surt quan vol, i mai no es destrueix la imatge perfecta del cercle. A la sardana hi cap tothom, sense menyspreu de ningú. Tothom hi té el mateix dret i el mateix deure, i la llibertat de cadascú acaba allà on comença la de l'altre...

...Nosaltres, els sardanistes, no reivindicuem cap altra cosa que els drets humans. I això, ho fem unint-nos en rodona i saltant de joia mentre ens estremem les mans. No necessitem la parla per a comunicar-nos. No necessitem conèixer el pròisme per estimar-lo. Homes i dones, blancs i negres, pobres i rics hi caben, a la rodona. Respectem i volem ésser respectats. A ningú no preguntem com pensa i en qui creu, si és dels nostres o no ho és. Ve a nosaltres i l'abracem. Això és tot.

Avui, a les portes d'una època nova que s'obre davant una humanitat astorada, avui que el món malda per assolir una fórmula ideal de convivència humana basada en l'ordre i la justícia, avui, que la llum i la veritat han estat promeses a tots els pobles sense distinció, nosaltres, els sardanistes, manifestem la fe i l'esperança en l'home, en els seus drets i en la germanor universal.